

19. ve 20.YÜZYILDA ADANA İSLAM SİBYAN MEKTEPLERİ ÜZERİNE GÖZLEMLER

Kâmil Şahin

GİRİŞ

Gerek dinler tarihini gerekse dünya tarihini incelediğimiz zaman kendine ilk gelen emrin okumakla ilgili olduğunu gördüğümüz tek Peygamber İslâm Peygamberi'dir. Hayatı, çeşitli olaylar karşısındaki davranışları, ümmetine nasihatları, emirleri ve tebliğleri günü gününe tespit edilen tek Peygamber de İslâm Peygamberi'dir.

Bu yüce Peygamberin, ümmetine miras kalan bu emirleri, bu sözleri, bu tebliğleri, bu davranışları gelecek nesillere aktarılmasından daha tabii bir şey olamaz. İşte bu ihtiyaçtan önce Sıbyan okulları cami içinde, sonra cami dışında doğmuş ve ayrı bir eğitim kurumu (müessesesi) olmuştur. Bu ihtiyaçtan sonra medrese sistemi dediğimiz üniversiteler düzeyine kadar ulaşan eğitim sistemini de doğurmuştur. İşte bütün İslam dünyasında yaygın olan sıbyan okullarının Adana'daki durumu şudur.

a. Osmanlı Sıbyan Mekteplerine Genel Bir Bakış

Tebliğimizin konusu Adana ilinde, 19. ve 20.yüzyıllarda sıbyan mekteplerinin durumunu ortaya koymaktır. Adana ilimiz, tarihte pek çok alim, mutasavvıf, ilim adamı, san'atkâr ve şair yetiştirmiş, ilim ve kültür merkezlerimizden birisidir.

O yüzden bu ilimizin İslâmi Türk Kültürü tarihinde özel bir yeri ve önemi vardır. Osmanlı döneminde, geleneksel eğitim kurumları olan medreseler ile İslâm Sıbyan Mektepleri, Tanzimat öncesinde Adana'nın eğitim ve kültür hayatında birleştirici rol oynamıştır. Biz de bu sebeple, özellikle son Osmanlı dönemi olan 19.asrın sonları ve 20.asrın başlarına doğru, Adana'daki İslâm Sıbyan Mekteplerinden bahsedeceğiz. Bu okullara "İslam Sıbyan Mektepleri" denmiştir (1). Bu mektepler Osmanlılarda birer ilk eğitim müesseseleridir. Fatih

(1) Maarif Salnamesi, 1321/1903, c.VI, s.330; Ankara Salnamesi, 1320/1902, c.XIV, s.256.

Sultan Mehmed'den sonrakiler bu okullara dâruttalim, muallimhâne, mektep ve mektephâne'de demişlerdir.

Beş altı yaşındaki kız ve erkek çocuklara "Sabi" dendiği gibi, bunları okutmak için açılmış ilk tahsil müesseselerine de "Sıbyan Mektebi" denmiştir. Sıbyan mektepleri her mahallede bir tane bulunduğundan halk arasında "Mahalle Mektebi" adıyla da bilinir ve çoğu taşla yapılmış olduğu için de "Taş Mektep" denilmiştir. Sıbyan mektepleri Tanzimat'tan sonra 1279/1862 yılında "Mekâtib-i İbtidâiye-i İslâmîye" adını almış ve bir müddet sonra da "ilk Mektep" olarak değiştirilmiştir (2).

Bu mekteplere, 1330/1911 tarihli Mekâtib-i İbtidâiye Ders programına göre; yedi yaşından onüç yaşına kadar olan çocuklar kabul olunur denilmektedir (3).

Devlet Sahnâmesi'nin 1300/1882 tarih ve 38.de, Sıbyan mekteplerini dört bölüme ayrılmaktadır (4). Yahya Akyüz; Maarif-i Umumiye Nizamname, Maarif Nezaretine bağlı "Umumi", Evkaf"-ı Hüm'yün Nezâretine bağlı "Hususi" şeklinde sıbyan mekteplerini ikiye ayırmaktadır. Fakat bu ayırım mekteplerin yönetimi bakımındandır, yoksa iki tür mektebin de yapım, onarım giderleri ile öğretmen maaşları, mektebin bulunduğu mahalle ya da köy topluluğu karşılanmaktadır.

Ayrıca, Nizamname, "Sıbyan Mektebi" terimini kullanıyorsa da, artık bunların Maarif Nezaretine bağlı olanlarına "ibtidâî Mektep", "Mekteb-i İbtidâî", Usûl-i Cedide Mektebi" bazan da halk arasında "taş mektep" denmektedir diyor (5).

- (2) Osman Nuri Ergin, Türk Maarif Tarihi, ist. 1977, c.II, s.82; Osman Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, c.III, s.201.
- (3) Maarif-i Umûmiye Nezâreti, Mekâtib-i İptidâiye Ders Müfredâtı, Altı, Beş, Dört ve Üç Dersaneli ve Muallimli Mekteplere Mahsus, MatAmire İst. 1330, s.123; Dr.Halil Aytekin, Cumhuriyetin Devraldığı Kastamonu Eğitim Müesseseleri, Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu, Tebliğler, 1988, s.101-102.
- (34) Sahnâme-i Devlet-i Osmaniye, 30. sen 1300/1882, s. Kostantiniyye, 1299, s. 199-200.
- (35) Prof. Dr. Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi, Ankara 1989, s. 182.

Bu okullara Müslüman çocuklar alınır, kız ve erkek çocuklar için de ayrı ayrı mektepler açılırdı. Bu ise, İslâmiyetin ayırım yapmaksızın kadın ve erkek herbirinin okumasını mecbur etmesi prensibine uygun olarak yapılmıştı. Çünkü Peygamberimiz (s.a.s.): "İlim öğrenmek her müslüman erkek (ve kadına) farzdır" buyurmuş olmalarıydı (6). Bu yüzden okuma çağına gelip de, çocuklarını özürsüz olarak mektebe göndermeyen velilerden nakdî cezalar alınırdı (7). Ayrıca gayri müslimler için de ayrı okullar açılırdı. İstanbul'da 1308/1890 yılında ve Ayasofya Sıbyan Mektebi yanında "Dilsizler Okulu" da açılmıştı (8).

Sıbyan mektepleri genellikle camilere bitişik büyük bir odadan ibaretti. Camilerin bitişğinde imam ve müezzinlere mahsus odalar gibi bir odanın mektep olarak kullanıldığı da olurdu. Ayrı olarak yapılanlar çoğunlukla büyük camilerin bitişğinde, odalar durumunda olanlar ise, küçük camilerle köy camileri içinde bulunurdu.

Bu mekteplerin camiye bitişik veya cami içinde olmasının sebebi; okumakla beraber çocuğun dinini öğrenmesi, beş vakit namaza, farz ve sünnetlere alıştırmak içindi. Ayrıca çocukların dini eserleri okuyup anlamasını sağlamaya yönelik bir eğitim programı uygulanmaktaydı. Nitekim, Mekâtib-i İbtidâiye Talimât-ı Mahsûsası'nda: "Öğretmenler öğrencilerine karşı sadece ders okutmakla mükellef-zorunlu olmayıp, aynı zamanda çocuklara her yönden örnek olacaklar, öğrencilerine verdikleri öğütlerle kendileri bizzat âmil (işleyip yapan kimse) olacaklar ve beş vakit namazlarını kendileri edâ ettikleri gibi, öğrencilerini de alıştıracaklar..." denilmektedir (9).

b.Adana Sıbyan Mektepleri

Tanzimat dönemindeki "Yenileşme" çabaları ile birlikte 19.yüzyıl ortalarında başlayarak, bütün Osmanlı eğitim düzeyinde olduğu gibi, Adana vilayetinde de üçlü bir eğitim yapısı meydana çıkmıştır. Adana Sıbyan Mekteplerinin sayısı konusunda bize en eski bilgi ve renlerden birisi de Evliya Çelebi'dir. Evliya Çelebi 1082/1671 sene-

(36) El-Münâvî, Feyzül-Kadîr Şerhu'l-Câmi'u"s-Sağîr, 1356/1938, Mısır, CİV, s.268.

(37) O.N.Ergin, T.Maarif Tarihi, c.III-IV, s.896.

(38) Maarif Salnamesi, 1321/1903, s.163.

sinde Hicaz'a giderken Adana'ya uğramış ve burada 40 tane İslâm Sıbyan Mektebi bulunduğunu bildirmiştir (9). Osmanlı döneminin sonları, yani 19.asrın sonu ile 20.asrın başlarında, Adana'daki Sıbyan mektepleri sayısı konusunda şu şekilde bir bilgi vermemiz mümkün olabilir:

Sıra No.	Adana İli Sayısı	Okul Sayısı	Öğrenci Oranı	0/0	Tarihi
(39)	Adana ilçeler dahil	88	?	?	1287/1870(10)
(40)	Adana ve köyleri	59	?	41,9	1321/1903(11)
(41)	Adana il merkezi	35	?	?	1287/1870(12)
(42)	Adana il merkezi	25	?	?	1306/1888(13)
(43)	Adana il merkezi	?	5176	?	1925/1926(14)

Adana'da 1305/1887 yılında yeniden öğretime açılan Sıbyan Mektepleri:

Sıra No.	Erk. İçin	Kızlar İçin	Mektebin Yeri	Yapılan Masraf-krş.	Kim tarafından yapıldığı
(44)	1	-	Akköprü sokağında	14.000 krş.	Halk tarafından
(45)	1	1	Köprü cihetinde	9.200 krş.	Hisse-i iane
(46)	1	-	Köprü cihetinde	10.000	Halk tarafından
(47)	1	-	Hızırılı (Hazırılı) köyü	5.000	Halk tarafından
(48)	-	1	kasabada	?	Avarız varidatından icarla
(49)	-	1		?	"
(50)	-	1		?	" (15)

- (9) Maarif Salnamesi, 1318/1900, c.III, s.215.
(51) Evliya Çelebi, Seyahatname, İst.1935, c.IX, s.336.
(52) Maarif Salnamesi, 1321/1903, c.VI, s.330-331; Prof.Dr.Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi, Ankara 1989, s. 182.
(53) Adana Vilayeti Salnamesi, I, 1287/1870, s.98; Adana Salnamesi c.X, 1309, s. 61.
(54) Şemseddin Sami, Kâmûsu'l-'Alâm, İst. 1306/1888, c.I, s.221.
(55) T.C. Devlet salnamesi, 1925-1926, Mat.Amire, İst.1926, s.337.
(56) Maarif Salnamesi, 1319/1901, c.IV, s.372-373.

Adana il merkezi ve köylerinde 1318-1319/1900-1901 yılındaki İslâm İbtidâîye mekteplerinin sayısı ve bu mekteplerin bulunduğu yerler.

I. Sofular Bahçesi	Mektebi	Usûl-ü Cedîde
(57) " "	"	"
(58) "	"	"
(59) Kuruköprü		
(60) Hürmal	"	"
(61) Kasap Bekir	"	"
(62) Karasofu		
9. Hükümet Dairesi		
IO.Anizferâde (?)		
I1. Harap Bahçe		
(63) Çukur Mescid		
(64) Akkapı Sokağı		
(65) Köprü arkası	"	"
15. - «	»
(66) Hanedan Mektebi		
(67) Hadırlı		
(68) Emirler Mahallesi	"	"
(69) Ali Dede		
(70) Sarrâcân (Saraçlar)	"	"
(71) Misisî		
(72) Karataş		
(73) Karhadi		
(74) Hocavezir	"	"
(75) Ağcanescid		Usûl-i Atfika
(76) Kuruköprü	"	"
27.	"	"
(77) Naccârân (Demirciler)	"	
(78) Ali Dede		
(79) Hankurbu		

(80) Eski Hamam	Mektebi	Usûl-i Atfka
(81) Mestanzâde	"	»
(82) Balmanlı		
(83) Gerdan	•	»
(84) Dikili	»	- ■
(85) Yolgeçen		
(86) Eşikci		
(87) (Kadıköyü) Mektebi		
(88) Yeniköy		
(89) N âside		
(90) Cırrk		
(91) Gülhûr		
(92) Havutlu Bucağı		
(93) Mihmandar	"	»
(94) Denizkapısı	"	»
(95) Şahin Ağa		
(96) Kuyruklu	"	»
(97) Bercidoğanh(?)Çağırkanlı		
(98) Ceylanlı		
(99) Soysallı		
51.Dumlu	"	»
(100)Yurak (?)	-	. ■
(101) Kılıçlı	-	
(102) Kızanlı	•	. . .
(103) İncirlik	•	»
(104) Abdulhâdi		
(105) Camili (Câmiili)		
(106) Zıbıkçı (Zıpkıcı)		
(107)Akören """"(16)		

c. Sıbyan Mekteplerinde Okunan Dersler

Sıbyan mekteplerinde Müslüman Türk çocuklarına ders okutan öğretmenler, genellikle medrese tahsili görmüş, halkın itimat ve sev-

(16) A.g.e. c.VI, s.338.

gisini kazanmış, iyi ahlâk sahibi (17) imam ve müezzîn gibi kimselerden seçilirdi (18). 17.asır ortalarında "Nevhatü'l-Uşşâk" isimli eserin sahibi Mehmed Mehdî Efendi Manzûmesi'nde", sıbyan mekteplerini şöyle bildirmektedir:

"Dolardı mektebin içi sıbyan
İderdim onlara talim-i Kur'an
Olup beş vakit mihraba mülâzım
Bu manalardı ancak bana lâzım
Değildim halkın ağ u karasında

Oturmazdım avamın arasında" diyerek, böylece hem camide Imam-Hatiplik görevinde bulunduğunu, hem de sıbyan mektebinde hocalık yaptığını dile getirmektedir. Ayrıca bir öğretmenin o dönemde nasıl bir ahlâka sahip olduğunu göstermesi açısından da önem taşımaktadır (19).

Sıbyan mekteplerinde okutulan dersler ise, Şeyhülislâm İskilipli Ebussuud Efendi Vakfiyesi'nde (Ö.977/1569) şöyle bildirilmektedir. Burada Elifba (Alfabe)den başlamak üzere Kur'an-ı Kerim, fonetik bilgisi olan tecvîd, İslâm ahlakı, sarf ve nahiv (Arapça gramer) gibi dersler yer almaktadır (20). Müfessir ve Hukukçu Berekezzâde İsmail Hakkı Efendi (0.1918) ise, 1274/1857-1858 senesi sıbyan mekteplerinde okutulan dersleri şu şekilde bildirmektedir:

- (108) Kur'an-ı Kerim (Elifbâden başlamak üzere)
- (109) İlmühâl (itikat, ibadet ve İslâm ahlakı olmak üzere)
- (110) Tecvîd
- (111) Sühba-i Sıbyan (küçük lügat)
- (112) Emsile, Bina (Arapça gramer)
- (113) Sülûs ve nesih yazılar, belirli gün ve saatlerde meşk ettirilirdi.
- (114) Her gün akşam paydos zamanında üç defa "Salât-ı Münciye" ve perşembe günleri "Sühbâneke" duası dahil" Ve'd-Duhâ" sûresine

- (115) Fatih Sultan Mehmed II Vakfiyeleri, Vakıflar Umum Müdürlüğü, Ankara 1938, s.313.
- (116) O.Z.Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, c.III, s.202.
- (117) A.g.e.c. III, s.202.
- (118) Şeyhülislam Ebussuud Efendi Vakfiyesi, Vakıflar Arşivi, 571, s.272.

kadar olan sûreler hep bir ağızdan okunurdu (21). Daha sonraki sınıflarda tarih ve coğrafya gibi dersler ilave edilirdi. Mekâtib-i İbtidâiyeler şehir okullarında üç yıllıkta (22). Bu mekteplerin 1318-1319/1900-1901 yıllarındaki haftalık ders programı saatleri şöyledir:

Dersin Adı	I.Sene Saat	II.Sene Saat	III.Sene Saat
1.Elifba	12		
(119) Kur'ân-ı Kerim	12	6	5
(120) Tecvîd	-	2	2
(121) İlmühâl	2	3	3
(122) (İslâm Ahlakı)	-	2	2
(123) Sarf-ı Osmânî	-	-	2
(124) İmlâ	3	3	2
(125) Kıraat (Okumak)	3	2	1
(126) Osmanlı Tarihi (Özet)	-	-	2
(127) Coğrafya (Özet)	-	-	2
(128) Hüsnu Hat	1	2	1(23)

1318-1319/1900-1901 öğretim yıllarındaki köy sıbyan mekteplerinde okuyan öğrencilerin haftalık ders programı ve saatleri şöyledir:

Dersin Adı	I.Sene Saat	II.Sene Saat	III.Sene Saat	IV.Sene Saat
(129) Elifba	12			
(130) Kur'ân-ı Kerim	12	6	6	6
(131) Tecvîd	-	-	2	2
(132) İlmühâl		3	3	3
(133) İmlâ		2	2	
(134) Kıraat (Okumak)	4	3	3	5
(135) Hesap	1	2	2	2
(136) Hat (Yazı)	1	2	1 1	(2 4)

(137) Berekzâde İsmail Hakkı, Yâd-ı Mâzî, Sırat-ı Müştekim Mecmuası, c.II, s.140.

(138) Maarif Salnamesi, 1319/1901, c.IV, s.372-373.

(139) Maarif Salnamesi, 1318, c.III, s.220.

(140) A.g.e.

Sıbyan mekteplerinde din bilgisi, farz, sünnet ve âdabı gibi dersler okutulur, helal ve Haram nedir talim ve telkin edilirdi. Nitekim Peygamberimiz: "Çocuklarınız yedi yaşına vardıkta namaz kılmayı emredin. On yaşına girince de namaz kılmazlarsa (başına ve yüzüne vurmamak üzere, uyarı amaçlı, hafifçe) "vurun" buyurmuşlardır (25). Buna ilave olarak da İslâm büyükleri ve hayır sahibi kimseler öğülür, şer ve kötü insanlar yerilir ki, çocuk bu sebeple kötülüklerden sakınsın ve hayır işleri yapmaya teşvik edilmiş olsun, gayesi güdüldü.

d. Sıbyan Mektepleri İçin Yapılan Vakıflar

İslâm Hukuku vakıflar konusu üzerinde önemle durmuştur. Bunun en önemi sebebi de, halkın amme hizmetinin görülmesinde devlete yardımcı olmasını temin düşüncesindedir. Bunun için gerek İslâm âleminde ve gerekse Türk memleketlerinde camiler, hamamlar, hanlar, köprüler, hastahaneler, medreseler ve mektepleri hedef tutmuş olan Vakıf müesseselerine rastlanmaktadır (26). Bundan dolayıdır ki, sıbyan mektepleri hükümetin hususi idare vasıtasıyla halktan aldığı vergilerle yaptırılmazdı. Bu mektepler başta hükümdarlar olduğu halde, derece derece halk tabakasına kadar milletin bütün hayır ve ilim severleri tarafından yaptırılırdı (27).

Bunun sebebi de, Dinimizin hayır sahibi kimseleri öğmüş olmalarıydı. Çünkü Peygamberimiz: "İnsan öldüğü zaman kendisinden bütün amelleri kesilir. Yalnız üç şeyden devam eder (ve ona sevap kazandırır): Sadaka-i Câriye'den (cami, çeşme, köprü, mektep, hastahane yaptırmak, ağaç dikmek gibi), faydalanılan ilimden, kendisi için duâ eden hayırlı evlattan" buyurmuşlardır (28).

- (141) El-Münâvi, Feyzü'l-Kadîr Şerhu'l-Câmius'Sağîr, c.V, s.521; Kayravânî, İslâm'da Öğretmen ve Öğrenci Mes'elelerine Dâir Geniş Risale (Çev.Prof. Dr. Süleyman Ateş-Hıfzurrahman R.Öymen), A.Ü. İlahiyat Fak.Yayı, 196, s.55.
- (142) Prof.Dr.Şakir Berki, İslâm Hukuku'nun Ehemmiyeti, İslâmî İlimler Enstitüsü Dergisi, A.Ü. İlahiyat Fak. Sayı, I, s.13.
- (143) O.N.Ergin, T.Maarif Tarihi, c.I- II, s.88
- (144) Muhyiddîn Nevevî, Riyâzû's-Sâlihîn Tercümesi (Müt.Hasan Hüsnü Erdem) D.I.Bşk.Yayı, VIII. bas. **elli. s.5**

Sıbyan mektepleri genellikle hayırsever Müslüman halk tarafından yaptırıldığı için, bulunduğu semtin ismiyle gösterilmez ve o binayı yaptıranın adını taşırdı. Bu sebeptendir ki, bugün herhangi bir mektebi kimin ve hangi sınıf halkın yaptırdığını kolayca anlamak mümkün olabilmektedir (29). Gene bu mekteplerde okuyan çocuklar için, çeşitli para ve elbise gibi yardımlar yapılır (30), hocaları (öğretmenleri) için de ev tahsis edilirdi.

1900-1901 yılına ait Maarif Salnamesi'ndeki kayıta göre, Adana ili dahilinde bulunan ve 1315/1897 yılında yaptırılan yedi tane sıbyan mektebinden dört tanesi, Adanalı Müslüman halk tarafından yaptırılmıştır (31). Gene birçok Müslüman halk evlerini mektep, medrese ve kütüphane olarak vakfetmişlerdir. Buna bir misal olmak üzere; Adana Yeni Cami mahallesinden Dergâh-ın Ali (Padişah sarayı kapıcısı) kapıcıbaşlarından Hasan Ağa'nın oğlu El-Hâc Ahmed'in, 1287/1870 senesinde üç büyük odalı ve altında mağaza ve dükkânı bulunan binasını-evini, medrese ve kütüphane olarak kullanılmak üzere vakfettiğini görmekteyiz (32). Bir başka misal de; Tarsus Müftüsü Ahmed Ali Efendi'nin 20.6.1947 yılında kütüphanesini vakfettiğini bilmekteyiz (33).

e. Sıbyan Mekteplerine Giriş Merasimleri

Osmanlı döneminde çocuklar ilk tahsil çağına gelince, mektebe sünnet düğünlerine benzer bir takım merasim ve yemek ziyafetleriyle başlamış olurlardı. Tanzimata gelinceye kadar bu merasimler deb-debeli ve gösterişli alaylarla icra edilirdi. Mektebe başlayacak olan çocuğun evinde, bir iki gün önceden genel bir temizlik yapılır, aileler topluca hamama giderlerdi. Okula kayıt olacak çocuk en yeni elbiselerini giyer, üstü başı süslenir, kız ise saçlarına, oğlan ise fesine

(145) O.N.Ergin, T.Maarif Tarihi, c.I-II, s.88.

(146) Şeyhülislam Eoussuud Efendi Vakfiyesi, Vakıflar Arşivi, 571, s.272.

(147) Maarif Salnamesi, c.VI, 1321, s.338.

(148) Vakıflar Arşivi, Adana, Vakfiye, 584, s. 122; Defter, 2237, sıra 37, s.42.

(149) Vakıflar Arşivi, Adana Esas, 2/1 (170), sıra 3322.

inci, elmas gibi şeyler takılırdı. Bu özellikle varlıklı ailelerin çocukları için yapılırdı.

Daha sonra üstü başı süslenmiş olan çocuk, yeni elbiselerini giymiş olduğu halde evinin önünde bekler, fayton, araba ve atlara veya Midilli denilen küçük atlara binerdi. Böylece alay halinde cadde ve sokaklarda yürürlerdi. Cadde ve sokaklarda onlara rast gelenler yerlerinden kalkarlar, dükkanlarında çalışanlar işlerini bırakırlar, evlerinde bulunanlar pencere ve kapıya koşarak, bu "Amin Alayfını gözleri sevinç yaşları ile dolu olduğu halde seyrederdiler. (34)

Yaşlı nineler: "Aman belim ağrıyor! Yaşlıyım ama, sevaptır. Varayım ben de biraz gidip seyredeyim" derlerdi. Bundan sonra evin sofası en büyük minder ve seccadelerle döşenir ve mektep hocası ortadaki minder üzerinde otururdu. Eğer gelen misafirler arasında Ulemâdan (âlimlerden) veya Şeyh Efendilerden birisi bulunursa, hoca efendi yerini o zata teklif ederdi. O zat da çocuğa ilk dersini "Besmele-i Şerife" çektirerek başlattırırdı. Bundan dolayı bu merasimlere "Mesmeleyle Başlama" anlamına gelen "Bed-i Besmele-i Şerife Merasimi" denirdi (35). Bunun sebebi de Peygamberimizin Hadis-i Şeriflerinde: "Besmele ile başlanmayan bir işte hayır ve bereket yoktur" diye buyurmuş olmalarıydı (36).

İlk ders bittikten sonra çocuk önce hocasının daha sonra da babasının, akrabalarının ve gelen misafirlerin ellerini öperdi. Hafızlardan birisi bir miktar Kur'ân-ı Kerim okuduktan sonra, duâ edilerek törene son verilirdi.

f. Mektep Seyirleri

Eskiden çocukların ilk mektebe giriş merasimlerinden başka, bir de ilkbahar ayları gelince, her mektep kendi bölgesinde gezintilere giderlerdi. Buna "Mektep Seyirleri" denirdi. Çocuklar mesireye üstleri ten ile örtülmüş, defne dalları ile süslenmiş, içlerine şilteler,

(150) O.N. Ergin, T.Maarif Tarihi, c.I, s.94.

(151) O.Z.Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri, c.I, s.193; O.N.Ergin, T.Maarif Tarihi, c.II, 91.

(152) El-Münâvi, Feyzül-Kadîr Şerhu'l-Câmi'u's-Sağîr, c.V, s.13.

yastıklar döşenmiş öküz akabalarıyla götürülür, gidilen yerde ocaklar yakılarak kazanlarla etli pilavlar, bademli sütlü helvalar pişirilip çocuklara yedirilirdi. Mektep seyirlerine çocukların velileri, akrabaları da iştirak ederdi.

Halkı ve çocukları eğlendirmek için öküz arabalarının önünde davul-zurna çalarak soytarılık eden oyuncular, başlarına acayip külahlar giyerek alaca-bulaca şalvar, entari ile türlü oyunlar oynayarak, sokakları dolduran halkın önünden geçip giderlerdi (37).

Sonuç

Bu tebliğimizde 19.yüzyılda ve 20.yüzyıl başlarında Adana vilayetinde İslâm Sıbyan Mekteplerinin genel durumunu kısaca ortaya koymaya çalıştık. Vardığımız sonuçlardan biri, Adana'da halkın eğitime büyük değer verdiği ve bu amaçla çok sayıda vakıf v.s. yolu ile Sıbyan mektebi yaptırdığı gerçeğidir.

(37) O.Z.Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri, c.II, s.465.